

ELHIBÁZOTT ÚJJÁÉPÍTÉS?

A vukovári városregeneráció kérdőjelei

Vukovár fentről, 2014 [12]

„A háború előtt” – így kezdődik Vukováron nagyon sok megállapítás vagy visszaemlékezés. A jelenleg hivatalosan 27 ezer – a helyiek véleménye szerint 20-21 ezer – lakosú kelet-horvátországi, Duna-parti város 1991 előtt a jugoszláv „Testvériség – Egység” jelszavaival fémjelzett hivatalos ideológia iskolapéldája volt. A nemzetiségek békés együttélésével jellemezhető, akkor még csaknem 45 ezer fő által lakott település fontos dunai kikötőként, illetve ipari centrumként működött, mai lakosai nosztalgiával tekintenek vissza azokra az évtizedekre, amikor Vukovár Jugoszlávia – Belgrád és Zágráb után – „harmadik leggazdagabb városa” volt. Jelenleg periférikus helyzetéből adódó nehézségekkel, illetve a múlt sok szempontból máig feldolgozatlan terhével küszködő, rohamosan csökkenő népességszámú település.

A magyar határtól alig 60 km-re elhelyezkedő Vukovár 1918 végén lett a formálódó Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része, előtte évszázadokon át a Magyar Királyság városai közé tartozott. A városközpontnak máig sajátos karaktert adó barokk épületek az 1700-as években épültek. A helyi horvát, szerb és német lakosság mellé elsősorban a 19. század második felétől magyar

lakosság is települt, így Vukovár már a századforduló idején is soknemzetiségű városnak számított.

A népességszám és a beépített terület kiterjedésének bővülése a két világháború között is folytatódott, ám 1945 után különösen lendületessé vált. A lakosság viszonylag magas életszínvonalát elsősorban a fénykorában 20 ezer (jelenleg körülbelül 700) főt foglalkoztató „Borovo” cipőgyár működése biztosította. 1990 után az addigi helyzet alapjaiban változott meg: Horvátország Jugoszláviából történő kiválását (1991) követően a Jugoszláv Néphadsereg megtámadta a horvát államot, ennek keretében ostrom alá vette Vukovárt.[1] A csaknem három hónapig tartó összecsapás során a város épületeinek 80%-a semmisült meg, az erőszakos eseményeknek több ezer katonai és polgári személy esett áldozatul, valamint több tízezer horvát kelt útra Vukovarról.[2]

1998 elején a város békés úton került ismét Horvátországhoz. De a menekültek jelentős hányada sosem tért vissza, a város lakosságszáma 2001-ben alig haladta meg a 30 ezer főt, 2011-re 27 ezer alá csökkent.[3] Noha a horvát kormányzat nagy súlyt helyezett az újjáépítésre, illetve a helyi gazdaság élénkítésére (Vukovár jelenleg is különleges finansziális kedvezményeket élvez), az országon belüli periférikus fekvése és a munkahelyek hiánya a fiatal generációkat elvándorlásra ösztönzi. [4]

1998 után az egyik cél a háborús pusztítás nyomainak eltüntetése volt. A magánházak felújításához és újjáépítéséhez a horvát állam pénzügyi támogatást nyújtott, a helyiek szerint a kapott összeg a költségeket csak elvétve fedezte, így sokan nem látták értelmét a visszatérésnek, különösen, ha időközben már megalapozták az egzisztenciájukat más településen. Ennek révén a városban ma is több száz épület áll romos vagy felújítandó állapotban.

Az újjáépítések másik vonulata a megemlékezést, a háborúban történtek kollektív feldolgozását segítő terek kialakítása volt. A mementóállításra, illetve a látogatóknak a történetekkel való, gyakran sokkoló szembesítésére világszerte számos példát találunk (a World Trade Center elleni támadás helyszíne, [5] a hirosimai emlékpark, a Katyń Múzeum [6] stb.). Vukováron a háborús romok részbeni konzerválása – a város jelképévé vált víztorony, [7] valamint az Eltz-kastély bizonyos elemei kapcsán –,

Vukovári látkép,
1991 november [13]

**Mementó: a felújított főutcában
felújítatlanul maradt épület**

2017-ben

Fotó: Benkő Melinda

illetve új emlékművek emelése egyaránt jellemző. E gesztus kétségkívül fontos elemét jelentette a horvát nemzeti öntudat (újja)építésének, ugyanakkor egy ekkora népességszámú településen nagyon soknak tűnik a 15-20 különböző emlékhely, illetve ezek építési és fenntartási költségei. Vukovár némileg saját történelme foglyává vált: modern nemzeti zarándokhelyként neve egybeforrt a szabadság iránti vággyal, ugyanakkor e szerep behatárolja gazdasági, turisztikai funkcióit és jövőképét is. Érdekes szemléletet tükröz, hogy míg a helyiek a gazdaság és idegenforgalom gyengeségét Vukovár legégetőbb problémájának tartják, addig a emlékművek számát

optimálisnak gondolják, a történekből fakadóan pedig egyetértenek a város új szimbolikus szerepével. Az elmentmondás, miszerint Vukovár maradásra szeretné bírni visszatért lakóit, ám megélhetési lehetőségeket már jóval szűkebb keresztmetszetben kínál hozzá, az újjáépítés kezdete óta érezteti hatását.

A problémákat érzékelve Vukovár újjáépíteni próbált: a háború előtt nem létező, új funkciójú komplexumokat – bevásárlóközpont, vásárcsarnok, hotel [8] – hozott létre. E beruházások – noha praktikus célokat is szolgáltak – a kereskedelmi kínálatot bővítették a kereslet érdemi növelése nélkül, így relatív népszerűségük dacára nem já-

**A felújított vukovári városközpont,
2018**

Fotó: Balizs Dániel

Irodalom / References

- [1] Corkalo, Dinka, et al.: „Neighbours again? Intercommunity relations after ethnic cleansing”, in Stover, E – Weinstein, H M (eds): *My neighbour, my enemy: justice and community in the aftermath of mass atrocity*, Cambridge University Press, Cambridge 2004, pp 143–161.
- [2] Corkalo Dinka – Ajdukovic, Dean: „Separate schools – a divided community: The role of the school in post-war social reconstruction”, *Review of Psychology*, Vol 14, No 2 (2007) pp 93–108.
- [3] Kasic, Anika – Byrne, Sean: „Community Relations Work with Young People in Vukovar, Croatia: an Exploratory Study in Coexistence Building”, *Peace and Conflict Studies*, Vol 15, No 2 (2009), pp 61–79.
- [4] Baillie, Britt: „Vukovar’s Divided memory: The reification of ethnicity through Memorialisation”, *Divided Cities/Contested States Working Paper*, Vol 25 (2012).
- [5] Bihari, Ágnes: „Földbe mélyülő emlékezet”, *Régi-Új Magyar Építőművészet*, Vol 11, No 6 (2011), p 7.
- [6] Götz, Eszter: „A kettészakított út”, *Régi-Új Magyar Építőművészet*, Vol 18, No 6 (2018), pp 46–48.
- [7] Arhitekti [honlap], hozzáférhető: <<http://www.arhitekti.hr/najbolja-europska-poslovna-zgrada-gradska-trznica-vukovar.aspx>> [utolsó belépés: 2019-05-06].
- [8] Zágriai Építész Szövetsége (DAZ)/Vukovár [honlap], hozzáférhető: <<http://www.d-az.hr/hr/projekti/vodoto-tanji-vukovar,3.hh>[RTF bookmark start: _GoBack][RTF bookmark end: _GoBack]tml> [utolsó belépés: 2019-05-06].
- [9] Zágriai Építész Szövetsége (DAZ)/Vukovár pályázat leírása [honlap], hozzáférhető: <<http://www.d-az.hr/hr/vijesti/rezultati-natjecaja-za-uredenje-parka-kupalište-ribarska-u-vukovaru,1122.html>> [utolsó belépés: 2019-05-06].

A városi múzeum (korábbi Eltz-kastély) felújított, ám Duna felőli tornya torzóban hagyott emlék

Fotó: Benkő Melinda

rultak hozzá a helyi népesség megtartásához. A lakosságszám továbbra is gyorsan csökken, a helyiek jelentős hányada, értelemszerűen főként a fiatalabb generációk tervei között kiemelt helyen szerepel az elköltözés, már most vannak olyanok, akik munkájuk miatt minden évben hónapokat töltenek távol.

A Duna szerepének regionális és lokális újraértelmezése csupán az elmúlt pár évben vetődött fel. Vukovár Horvátország legnagyobb (lényegében egyetlen) dunai kikötője, melynek forgalmát a vízi út korlátozott forgalma (a NATO által lebombázott hidak Belgrádnál és Újvi-

Amennyiben végigtekintünk a város 1998 utáni évein, megállapíthatjuk, hogy az újjáépítés célja nem elhibázott: a helyiek heroikus munkával teremtettek újra életet a romokon, eltüntették a háború nyomainak jelentős hányadát, lehetővé tették a menekültek egy részének visszatérését, kellemes atmoszférával rendelkező, élhető várossá tették Vukovárt. Szintén nem tekinthetjük elhibáztattnak az újjáépített városi karaktert: a barokk városközpont regenerációja a város hangulatának visszaállítását szolgálta, ezenkívül a települési szövet számos új elemmel gazdagodott.

déknél) mellett a túlsáron elterülő Szerbiával fennálló hűvös viszony egyaránt hátráltatta. A kikötő a végleges formáját még ma sem nyerte el, ugyanakkor megindult a folyón a turisztikai célú hajózás, egyelőre mérsékelt intenzitással. A Duna-part újrafelfedezését célozza a parti sétány kialakítása a városközponttól nyugatra, amelyet 2017-ben fejeztek be. [9]

Több ponton megkérdőjelezhető viszont az újjáépítés alap gondolata:

■ a népességszám-zsugorodás kezelése kapcsán a központi és a helyi vezetés sokáig főként extenzív keretekben gondolkodott, elsősorban infrastrukturális, illetve látványberuházások útján;

■ az ingatlanviszonyok bonyolultsága, illetve a horvát hatóságok tehetetlensége révén továbbra is sok a romos ház, üres telek, ami nemcsak a városképen látszik meg, hanem a belső társadalmi feszültségeket is erősíti;

■ a kulturális eszközök, mint a lokális problémák kezelésének lehetőségei – noha már akad rájuk példa – jókora fáziskéséssel jelentek meg;

■ nem fókuszált az újjáépítés a nemzetiségi együttélés feltételeinek megteremtésére, a továbbra is érzékelhető etnikai szembenállás enyhítésére, mely a város jövője szempontjából kiemelten fontos;

■ hiányzik az átgondolt turisztikai koncepció, a város nemzeti zárandokhelyé vált, ami a helyi és a nemzeti identitás építése szempontjából fontos, ám nem előremutató a lokális vonzerőfejlesztés terén, ráadásul táplálja az etnikai feszültségeket.

Előremutató kezdeményezésként – egyelőre még gyakran csupán tervezési szinten – megjelentek a város kulturális funkcióit erősítő, illetve a lokális közösségi részvételi tervezést támogató, ugyanakkor a horvát és a

A dunai kikötő, 2018

Fotó: Balizs Dániel

szerb közösségek közti párbeszédet és közös tevékenységet előmozdító ötletek is: a 2007 óta évente megrendezésre kerülő, a dunai régiót és a szomszédos országokat célzó Vukovári Filmnapok, [10] a településarculat kap-

csán a Duna-parti sétány fejlesztése vagy éppen a helyi kulturális örökséget diverzifikáló, nem a háborús eseményekre fókuszáló vučedoli múzeum megnyitása. [11] E törekvések folytatása, valamint a helyi építészeti beruházásokban történő lecsapódása jelölheti ki Vukovár számára a követendő városfejlesztési irányt.

Balizs Dániel

Egy a számos vukovári emlékhely közül

Fotó: Danijel Soldo [14]

[10] Vukovár Filmfesztivál [honlap], hozzáférhető: <<https://www.vukovarfilmfestival.com/vff12/en>> [utolsó belépés: 2019-05-06].

[11] Museum of Vucedol Culture in Vukovar, Croatia [honlap], hozzáférhető: <<https://www.10.aecafe.com/blogs/archshowcase/2013/12/06/museum-of-vucedolculture-in-vukovar-croatia-by-radionicaarhitekture/>> [utolsó belépés: 2019-05-06].

[12] Zufic, Vilijam: „Vukovar: 25 Things to Know About the Proud City on the Danube”, *Total Croatia News* [online], 2016-05-19 CEST 20:20, hozzáférhető: <<https://www.totalcroatia-news.com/item/11983-vukovar-25-things-to-know-about-the-proud-city-on-the-danube>> [utolsó belépés: 2019-05-09].

[13] Croatia: Vukovár – A Place Of Special Piety, Croatia, the War and the Future [blog], 2013-11-05, hozzáférhető: <<https://ina.vukic.com/2013/11/05/croatia-vukovar-a-place-of-special-piety/>> [utolsó belépés: 2019-05-09].

[14] Bajruši, Robert: „Čak 1945 imena bez imena, grova, subdine, spomenika – Mo e li nova inicijativa Kolinde Grabar-Kitarović riješiti problem koji postoji već 27 godina?”, *Jutarnji List* [online], 2018-02-03 CET 21:39, hozzáférhető: <<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/cak-1945-imena-bez-imena-grobasudbine-spomenika-moze-li-nova-inicijativakolinde-grabar-kitarovic-rije-siti-problem-koji-postoji-vec-27-godina-na/6996909/>> [utolsó belépés: 2019-05-09].

Egy a számos vukovári emlékhely közül

Fotó: Benkő Melinda

A b s t r a c t s

BENKŐ, Melinda – SZABÓ, Árpád: A DANUBE HISTORY IN BUDAPEST

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 10-17, DOI:10.33268/Met.2019.3.1

FUTURE AWARENESS IN THE DEVELOPMENT OF GRAPHISOFT PARK, ÓBUDA, HUNGARY

Graphisoft Park in Budapest is a spinoff project implemented by the software development company that created the world leading architectural design software, ArchiCAD®. The article summarises the step-by-step development process of the business park and the related university campus situated on the site of a former Gasworks. The transformation of the industrial zone on the Danube demonstrates a unique example of private real estate development implemented during the last decades. Originally the park was oriented towards the river, later its development continued at areas further away from the water and by now it communicates intensively with the adjoining urban context. Its buildings and landscaped spaces present high quality contemporary Hungarian architecture. Its atmosphere is deeply rooted in the built and natural heritage of the site. Focusing on urban design, the paper reveals the future awareness of the story of the Graphisoft Park started in 1996.

PERÉNYI, Flóra – VÖRÖS, Tamás: MODERATE MATCHING

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 18-21, DOI:10.33268/Met.2019.3.2

VIADONAU ADMINISTRATION BUILDING, ASCHACH, AUSTRIA

ARCHITECTS: DIETRICH UNTERTRIFALLER

The new Viadonau office building floats on the Danube shore as an extension to the longitudinal centre of Aschach. The linear, one-storey house fits naturally into the existing ensemble on the banks of the Danube and follows the established morphology – yet it can redefine the environment and give it a new identity with its lightweight timber facade design. The modest and well-proportioned spatial design together with a high level of craftsmanship results an exemplary architectural solution.

BABOS, Annamária: HOME BY BOAT

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 22-25, DOI:10.33268/Met.2019.3.3

APARTMENT BUILDINGS ON THE DANUBE

ARCHITECT: JOSEF HOHENSINN (HOHENSINN ARCHITEKTUR)

How to make contact between the water and inhabitants? The development of Winter Harbour is a good example of developments on the bank of river. The idea of the design and the approach of urban development are easily recognisable: between the Danube and the existing office buildings, four large sculptural buildings are positioned. Their sculptural design creates an easily recognisable identity for this area. The buildings stand upon a site which is differentiated in appearance according to function, much like a game board, the "shipboard" includes garage spaces and public functions. Public and semi-public spaces are created, by the use of arcades, and the site is fragmented by ramps and green areas. These landscaping tools, the shaping of facades and the general planning concept enhance the quality of the development for both the inhabitants and the office workers alike, establishing various links to the Danube.

FENES, Tamás – NÉMETH, Ádám: WITHOUT THE NEED FOR CONTINUITY

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 26-29, DOI:10.33268/Met.2019.3.4

ZUCKERMANDEL DISTRICT DEVELOPMENT, BRATISLAVA, SLOVAKIA

ARCHITECTS: BOUDA MASÁR

Since the millennium, a number of new large-scale developments have sprung up along the waterfront areas of Bratislava, resulting in the rapid transformation of the cityscape. The last of these projects, the Zuckerman del mixed use development was built on the site of a historical suburb demolished during the post-war period, in a prominent location between the Castle Hill and the Danube. The article reviews the project and reaches the conclusion that although the process of reintegrating unused areas into the urban fabric is a positive trend, the Zuckerman del development represents a missed opportunity to recreate a genuine urban neighbourhood in the centre of the city.

SZABÓ, Árpád – KLANICZAY, János: ON THE BORDER OF CITY AND NATURE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 30-33, DOI:10.33268/Met.2019.3.5

ARKABARKA HOSTEL, BELGRADE, SERBIA

ARCHITECTS: AKRITIDOU, GRBIC and PANANASTASIOU

The city of Belgrade has a strong connection to the rivers Sava and Danube and unlike most cities developed in the socialist period its riverbanks have been reserved for pedestrian and recreational use. Since the 1960's spontaneous bottom-up constructions started to appear, floating structures on the rivers, next to the historically symbolic Friendship park. These informal and unregulated buildings did not disrupt nature, nor did they occupy valuable land, so they were allowed to exist, gradually creating the tourist attraction that today defines the riverbanks of the city. Among the floating houses are a number of hostels, out of which the most interesting architectural piece is

Arkabara. The building has been constantly developed since its foundation in 2006, always adapting to the needs of the visitors, creating a new tourist and recreational opportunity between the urban and the natural landscape.

FONYÓDI, Mariann: DANUBE SEASON

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 34-37, DOI:10.33268/Met.2019.3.6

TEMPORARY COMMUNITY SPACES ON THE DANUBE

Temporary, interim uses and elements are important parts of the riverbank's social image and use pattern. The article discusses how these types of development may occur, showing three examples of how they can adapt to changes found along the river and throughout the seasons, and what role individual architects can play in creating community spaces. Civil activities can not only bring freshness to the life of a city, but the processes can test the tolerance of the city regarding transformation of the Danube as an urban space.

HORY, Gergely: MAKING SPACE ABOVE THE DANUBE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 38-41, DOI:10.33268/Met.2019.3.7

SPATIAL ANALYSIS OF ALTERNATIVE USES ON LIBERTY BRIDGE, BUDAPEST, HUNGARY

In recent years alternative community uses have appeared on the Liberty Bridge both spontaneously and in pre-planned form. The article investigates this phenomenon from its spatial aspect and demonstrates the various stages of urban development encountered during informal events and organised programmes that create a space with that has a unique identity.

BALLA, Regina: LIFE IN THE NEIGHBOURHOOD

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 42-45, DOI:10.33268/Met.2019.3.8

RESIDENTIAL DEVELOPMENTS ON THE DANUBE

The presence of natural waterways can play an important role in the regeneration of prefabricated housing estates. The water is one of the most important elements in urban design that can have a positive effect on comfort for its inhabitants. The redevelopment of the waterside can create significant new functions in respect of use and aesthetic. Due to the presence of a river these housing units are worth opening towards the Danube river as a source of liveability and practically in the neighbourhood. In Hungary more than 10 post-war neighbourhoods are located along the Danube and its branches. The potential of their positioning is increasingly being recognised as a positive factor.

SZABÓ, Julianna: HIDDEN HERITAGE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 46-49, DOI:10.33268/Met.2019.3.9

HOLIDAY HOMES ALONG THE DANUBE

From the end of the 19th century until the Second World War, Budapest's agglomeration saw a boom in holiday villa-construction along the Danube which transformed the traditional rural nature of village development. What new values do these buildings represent? What lessons have they offered? How can we evaluate today the influences of this disappearing type of built heritage?

KISSFAZEKAS, Kornélia: "IT IS THE WATER RULES?"

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 50-53, DOI:10.33268/Met.2019.3.10

MORPHOLOGICAL CONSTANCIES AND CHANGES IN SMALL SETTLEMENTS OF THE DANUBE BEND

Along an approximately 40 km long area between Vác and Esztergom in the Danube Bend, small settlements line up quite sparsely on both sides of the Danube. Both in the past and the present, their relationship to the riverbanks has been strongly determined by the historical settlement structure and the traditional mode of plot development. Due to climate change, drastic shifts of the shoreline can be expected which may significantly alter the relationship of river front settlements and the landscape space of the Danube Bend to the riverbanks. One of the biggest challenges for the local governments will be to adopt sustainable scenarios for the future and invent optimal solutions to preserve riverside settlements in spite of the dynamic processes of climate change and their inherent consequences.

BALIZS, Dániel: FALSE REBUILDING

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 54-57, DOI:10.33268/Met.2019.3.11

QUESTIONING THE URBAN REGENERATION OF VUKOVAR, CROATIA

How can we rebuild a destroyed city near the Danube in Croatia? What can a city do to regain its former inhabitants and to make them to see itself again as a liveable place with good prospects? Create new buildings and functions, use cultural tools or strengthen community participation? From Vukovar's example we can learn a lot about these issues.